

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΔΡΑ JEAN MONNET
ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ
& ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική

Επιμέλεια:
Νικόλαος Ε. Φαραντούρης

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική
ISBN 978-960-272-985-4

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομικάλη 23, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org
Αθήνα: Μαυρομικάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521
Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212
Πάτρα: Κανάρη 28-30, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600
Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδενμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Γιάννης Μαμαλούκος
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Λάμπρος Μαντζαβίνος
Παραγωγή:	NB Production AM060612M23

NOMIKI BIBLIOTHIKI GROUP

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced by any means, without prior permission of the publisher.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα IX

I. ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

1. Από το Παρίσι στη Λισσαβόνα μέσω Ρώμης: Η Εξέλιξη της Αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της Ενέργειας
Νικόλαος Ε. Φαραντούρης..... 3
2. Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο
Αικατερίνη Ηλιάδου 17
3. Η Εσωτερική Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας από την Πρώτη στην Τρίτη Ενεργειακή Δέσμη και ο ρόλος του Ρυθμιστή και του Διαχειριστή
Γεώργιος Κουτζούκος, Μιλτιάδης Ασλάνογλου & Αλεξία Τροκούδη 33
4. Η Αστική Ευθύνη των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου και του Λειτουργού της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
Ιωάννης Κελεμένης..... 77

II. ΚΑΝΟΝΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

1. Ελεύθερος Ανταγωνισμός και Αντιανταγωνιστικές Πρακτικές στον τομέα της Ενέργειας
Θεόδωρος Γαλάνης..... 115
2. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική ελέγχου των Κρατικών Ενισχύσεων στον τομέα της Ενέργειας με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος
Μιχάλης Κεκελέκης..... 153
3. Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίου στον τομέα της ενέργειας: η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης επιχειρήσεων
Θωμάς Παπαδόπουλος 171

III. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

1. Ενεργειακές αγορές στην Ελλάδα: Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και δικαιώματα εκπομπής αερίων ρύπων
Αθανάσιος Δαγούμας 213

2. Η εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου (ETS) και τα πρόσθετα μέτρα για τη δημιουργία ενός ασφαλούς επενδυτικού περιβάλλοντος στον τομέα της ενέργειας
Εμμανουήλ Κακαράς & Χριστίνα Χατζηλάου..... 243
3. Η ζήτηση ενέργειας στο βιομηχανικό τομέα της ελληνικής οικονομίας: Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση
Μιχαήλ Πολέμης..... 271
4. Παίγνια Αποφάσεων σε Διεθνείς Ενεργειακές και Περιβαλλοντικές Διαπραγματεύσεις
Ιωάννης Παραβάντης 293

IV. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

1. Η ΑΟΖ και η συνεισφορά της σε μια νέα ενεργειακή πολιτική
Αναστασία Στρατή..... 311
2. Η Ενεργειακή Κοινότητα: Από μηχανισμός προ-ενταξιακής προσαρμογής σε διαδικασία πανευρωπαϊκής ενοποίησης των ενεργειακών αγορών
Γεώργιος Παυλίδης..... 345
3. Αξιολόγηση της Εξωτερικής Ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και των Κρατών Μελών
Ελισάβετ Λοβέρδου-Τυπάλδου 359
4. Ευρωπαϊκό σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων ρύπων: κανονιστικές προκλήσεις και νομικές εξελίξεις ενόψει της τρίτης περιόδου εφαρμογής
Μιχαήλ Κρητικός 383

V. ΔΙΚΤΥΑ ΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ

1. Η Ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και οι Διεθνείς Συμβάσεις της Ελλάδος στον Τομέα του Φυσικού Αερίου
Κωνσταντίνος Ηλιόπουλος..... 415
2. Ενέργεια: Εργαλείο σύγκλισης ή προϊόν ανταγωνισμού; Η περίπτωση της ανατολικής Μεσογείου
Κωνσταντίνος Φίλης..... 435
3. Απελευθερώνοντας τον δέσμο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλίζοντας τον Εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με Φυσικό Αέριο
Μιχάλης Χαροκόπος..... 445

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

Κωνσταντίνος Ηλιόπουλος*

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με Λευκή Βίβλο του 1995 στον τομέα της ενέργειας, η *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ενέργειας (ΕΠΕ)* πρέπει να έχει ως *αντικείμενο*, κυρίως, α) την βελτίωση της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού (κυρίως μέσω της διαφοροποίησης πηγών και μέσω μέτρων εξοικονομήσεως ενέργειας), β) την δημιουργία εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, και γ) μέτρα προστασίας περιβάλλοντος¹. Ένδεκα χρόνια αργότερα το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΕΣ)* των Βρυξελλών της 23/24.3.2006 ορίζει ότι τρεις, κυρίως, πρέπει να είναι οι *στόχοι* της ΕΠΕ: α) η ασφάλεια εφοδιασμού της ΕΕ, β) η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της ΕΕ, και γ) η περιβαλλοντική αειφορία². Με τον τρόπο αυτό δύο όργανα της Κοινότητας, αυτό, το οποίο εισηγείται τις πολιτικές και την αντίστοιχη νομοθεσία, και αυτό, το οποίο παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις (για το ποιά νομοθεσία πρέπει τελικώς να υιοθετηθεί από τα αρμόδια νομοθετικά όργανα), ορίζουν, με παρόμοιο λεκτικό, τους στόχους μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας³.

Όπως είναι φυσικό, η ενεργειακή πολιτική ασκήθηκε από την πρώτη ημέρα ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήτοι της ΕΚΑΧ (1952), της ΕΚΑΕ και της ΕΟΚ (1958), και είχε, βεβαίως, τις νομικές της βάσεις στο πρωτογενές και στο παράγωγο δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ως προς το περιεχόμενο αυτής της πολιτικής, μπορεί κανείς να διακρίνει τις εξής πέντε (5) *φάσεις*⁴ στην άσκηση της πολιτικής αυτής:

α) την *ιδρυτική φάση*, κατά την οποία αρχικά η σημαντικότερη πηγή ενέργειας ήταν ο άνθρακας (80%) και εν συνεχεία (μετά το 1958) το εισαγόμενο πετρέλαιο και τέλος η ατομική ενέργεια⁵. Ενώ η ενεργειακή πολιτική στον άνθρακα και στην ατομική ενέργεια είναι κοινή πολιτική, η αντίστοιχη πολιτική για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο παραμένει κατά βάση υπόθεση των Κρατών Μελών με ψήγματα συντονισμού σε ορισμένους

* Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής ΔΠΘ. Η παρούσα συμβολή αφιερώνεται στον ομότιμο καθηγητή του Παν/μίου Πειραιώς Θ. Παναγόπουλο, αντί συμβολής στον Τιμητικό Τόμο.

1. [1995] ΕΕ C 327/3.

2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 44.

3. Λεπτομέρειες ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο της Ενέργειας, σε Τιμητικό Τόμο Ι. Βούλγαρη, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα 2010, σελ. 145 επ., 147 επ.

4. Πρβλ. OPPERMANN, TH., *Europarecht*, 3. Auflage, 2005, Verlag C.H. Beck, σελ.424 επ., 425 επ., ο οποίος ορίζει τέσσερεις φάσεις, αφού η Συνθήκη της Λισσαβώνας (5η φάση) δεν είχε ακόμη συμφωνηθεί. Λεπτομέρειες ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 148 επ.

5. Λεπτομέρειες OPPERMANN, TH., ό.π., σελ. 426 και ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 148.

τομείς, όπως η δασμολογική μεταχείριση του εισαγόμενου πετρελαίου και η πολιτική αποθεμάτων στο πετρέλαιο⁶.

β) την φάση της *κοινής πολιτικής από το 1964 και επόμενα*, κατά την οποία, λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων ειδών ενέργειας, επιχειρήθηκε ο συντονισμός των πολιτικών στο τρίγωνο ΕΚΑΧ/ΕΚΑΕ/ΕΟΚ⁷.

γ) την φάση της αντιδράσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην *κρίση του πετρελαίου 1973/1979*. Αποφασίσθηκε στροφή στην ενεργειακή πολιτική των ΕΚ, η οποία απέβλεπε πλέον στην μείωση της εξαρτήσεως από τις εισαγωγές πετρελαίου. Τούτο θα επετυγχάνετο πρώτον μέσω μέτρων εξοικονομήσεως ενέργειας και δεύτερον μέσω περαιτέρω αναπτύξεως της πυρηνικής ενέργειας⁸.

δ) την φάση της δημιουργίας πραγματικής *εσωτερικής αγοράς ενέργειας* στο πλαίσιο των γενικότερων προσπαθειών για την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς εντός της ΕΚ, η οποία επιχειρήθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1987) και την Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992/1993). Έτσι με την τελευταία προσετέθη στην ΣυνθΕΚ ως (κοινοτικός) στόχος η λήψη μέτρων στον τομέα της ενέργειας (άρθρο 3 στοιχ. υ ΣυνθΕΚ) και εισήχθησαν νέες διατάξεις σχετικά με τα *διευρωπαϊκά δίκτυα* (άρθρα 154-156 ΣυνθΕΚ) και την *προστασία περιβάλλοντος*, οι οποίες αφορούν ειδικώς την ενέργεια (άρθρα 174-175 ΣυνθΕΚ). Σχετική είναι και η διάταξη του άρθρου 100 ΣυνθΕΚ σχετικά με σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα⁹. Φυσικά, επί των πρώτων υλών (φυσικών πόρων) προς παραγωγή ενέργειας βρίσκουν κατά τα λοιπά εφαρμογή οι λεγόμενες *οριζόντιες διατάξεις* της Συνθήκης, ήτοι αυτές περί κοινοτικών ελευθεριών, ανταγωνισμού, εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών, κοινής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής και η διάταξη του άρθρου 300 ΣυνθΕΚ σχετικά με τις διεθνείς Συμβάσεις της Κοινότητας¹⁰.

Ειδικώς ως προς τα διευρωπαϊκά δίκτυα, λεκτέον ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθιέρωσε *συντρέχουσα αρμοδιότητα* της Κοινότητας να συμβάλει στη δημιουργία ενιαίας εσωτερικής αγοράς στον τομέα της ενέργειας μέσω της δημιουργίας και αναπτύξεως διευρωπαϊκών δικτύων όσον αφορά τα *έργα υποδομής* στον τομέα αυτόν (άρθρο 154 παράγρ. 1 ΣυνθΕΚ). Η ενιαία αγορά δημιουργείται με τη *διασύνδεση και διαλειτουργικότητα των εθνικών δικτύων* (ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου), καθώς και την *πρόσβαση τρίτων* στα δίκτυα αυτά, πάντοτε στο πλαίσιο *συστήματος ανοικτών και ανταγωνιστικών αγορών*. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται, ώστε να συνδεθούν με τα δίκτυα αυτά οι νησιωτικές, οι μεσόγειες και οι περιφερειακές περιοχές της Κοινότητας με τις κεντρικές περιοχές αυτής (άρθρο 154 παράγρ. 2 ΣυνθΕΚ)¹¹.

6. Λεπτομέρειες OPPERMANN, TH., ό.π.

7. Λεπτομέρειες OPPERMANN, TH., ό.π., σελ. 426 επ., ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π.

8. Λεπτομέρειες OPPERMANN, TH., ό.π., σελ. 427, ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 148, 149.

9. Λεπτομέρειες ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 149, 152.

10. Πρβλ. και OPPERMANN, TH., ό.π., σελ. 429, HERMES, σε SCHULZE/ZULEEG, *Europarecht, Nomos, Baden-Baden*, 2006, § 35 *Energierrecht*, σελ. 1569, ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 150, 151.

11. Λεπτομέρειες ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 151.

Εξ άλλου, η αρμοδιότητα της Κοινότητας έγκειται και στην συνεργασία με *τρίτες Χώρες* για την προώθηση *σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος* και την εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας των δικτύων της Κοινότητας με αυτά των τρίτων χωρών (άρθρο 155 παράγρ. 3 ΣυνθΕΚ). Η συνεργασία αυτή γίνεται με την υπογραφή *διεθνών συμβάσεων* κατά το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ (το τελευταίο αυτό δεν προβλέπεται με ειδική διάταξη, προκύπτει όμως από το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ αυτό καθ' εαυτό)¹².

Περαιτέρω, ενώ τα κοινοτικά νομοθετήματα, τα οποία εκδίδονται στο πλαίσιο των διατάξεων της Συνθήκης περί *προστασίας του περιβάλλοντος* (άρθρα 174 επ. ΣυνθΕΚ), αποφασίζονται με την διαδικασία του άρθρου 251 ΣυνθΕΚ, δηλ. κατά πλειοψηφία σε Συμβούλιο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (άρθρο 175 § 1 ΣυνθΕΚ), οι αποφάσεις που αφορούν, μεταξύ των άλλων, μέτρα (νομοθετήματα), τα οποία επηρεάζουν αισθητά την επιλογή ενός Κράτους-Μέλους μεταξύ διαφορετικών πηγών ενέργειας και τη *γενική διάρθρωση του ενεργειακού εφοδιασμού* («μείγμα») του Κράτους αυτού, αποφασίζονται με ομοφωνία από το Συμβούλιο (άρθρο 175 παράγρ. 2 στοιχ. γ' ΣυνθΕΚ).

Εξ άλλου, η διαπραγμάτευση και η *σύναψη συμφωνιών* μεταξύ της Κοινότητας (και των Κρατών Μελών) αφ' ενός και *τρίτων Χωρών* και Διεθνών Οργανισμών αφ' ετέρου σε θέματα περιβάλλοντος γίνονται σύμφωνα με το άρθρο 300 ΣυνθΕΚ (ρητώς άρθρο 174 παράγρ. 4 εδ. γ').

Από το σύνολο των διατάξεων συνάγεται ότι *επιλογή* ενός Κράτους-Μέλους μεταξύ *διαφορετικών πηγών ενέργειας και η γενική διάρθρωση του ενεργειακού εφοδιασμού* («μείγμα») των Κρατών Μελών επαφίεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των Κρατών Μελών.

ε) τέλος, η φάση της *Συνθήκης της Λισσαβώνας*, η οποία (Συνθήκη) εισάγει στην Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ (όπως μετονομάστηκε η ΣυνθΕΚ) ειδικό κεφάλαιο για μια πολιτική ενέργειας (άρθρο 194 ΣυνθΛΕΕ), διατηρώντας ταυτοχρόνως και τις υπόλοιπες διατάξεις που αφορούν την ενέργεια¹³.

Η *Συνθήκη της Λισσαβώνας*¹⁴, συνθέτει ως προς την ενέργεια μια διπλή εικόνα. Από την μια μεριά διατηρεί την αρμοδιότητα της ΕΕ να λαμβάνει «μέτρα στον τομέα της ενέργειας» σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγρ. 2 στοιχ. θ) ΣυνθΛΕΕ, τις διατάξεις περί διευρωπαϊκών δικτύων (170-172 ΣυνθΛΕΕ), αυτές περί προστασίας του περιβάλλοντος, μεταξύ των οποίων και αυτές που αφορούν την ενέργεια (191-193 ΣυνθΛΕΕ) και την διάταξη περί λήψεως μέτρων από το Συμβούλιο προς αντιμετώπιση της οικονομικής καταστάσεως, ιδίως εάν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, «ιδί-

12. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 152.

13. Λεπτομέρειες ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 149, 153 επ. Βλ. επίσης την συμβολή στον παρόντα τόμο του ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ, Ν., Από το Παρίσι στη Λισσαβόνα μέσω Ρώμης: Η εξέλιξη της αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της ενέργειας. Ομοίως FARANTOURIS, N., La nouvelle base juridique de la politique énergétique de l'UE [2011] 599 *Revue de l'énergie*, σελ. 18 επ. Βλ. επίσης τις συμβολές στο ειδικό τεύχος του περιοδικού *Ευρωπαϊών Πολιτεία* 3/2009 των Ν. ΦΡΑΓΚΑΚΗ, Κ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΛ. ΤΥΠΑΛΔΟΥ - ΛΟΒΕΡΔΟΥ, Ν. ΣΚΑΝΔΑΜΗ, Δ. ΛΕΛΟΒΙΤΗ/Μ. ΘΩΜΑΔΑΚΗ/Γ. ΚΟΥΤΖΟΥΚΟΥ, Γ. ΚΡΕΜΛΗ, ΣΠ. ΘΕΙΑΚΟΥ.

14. Υπεγράφη στις 13.12.2007 και ετέθη σε ισχύ την 1.12.2009.

ως στον τομέα της ενέργειας» (122 ΣυνθΛΕΕ)¹⁵, καθώς και επί τη βάση των λεγομένων οριζοντίων διατάξεων. Από την άλλη, προσθέτει για πρώτη φορά ειδική ρύθμιση στην Συνθήκη για άσκηση πολιτικής ενέργειας εκ μέρους της ΕΕ (Τίτλος XXI Ενέργεια - άρθρο 194 ΣυνθΕΕ)¹⁶.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 194 παράγρ. 1 ΣυνθΛΕΕ, η πολιτική της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ των Κρατών Μελών, έχει τους εξής τέσσερις (4) στόχους (στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης της εσωτερικής αγοράς και λαμβανομένης υπ' όψη της απαίτησής να προστατευθεί και βελτιωθεί το περιβάλλον): α) να διασφαλίζει την λειτουργία της αγοράς ενέργειας, β) να διασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ενώσεως, γ) να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και δ) να προωθεί την διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.

Οι τρεις πρώτοι στόχοι είναι αυτοί, τους οποίους το ΕΣ έχει ήδη στο παρελθόν ορίσει ως τέτοιους στόχους με τις αντίστοιχες πολιτικές αποφάσεις του, ιδίως με αυτές των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αλλά και όσες ακολούθησαν¹⁷. Με τον τρόπο αυτό οι στόχοι αυτοί δεν επαφίενται πλέον στον κοινό νομοθέτη, αλλά ορίζονται για πρώτη φορά σε επίπεδο Συνθήκης. Ο τέταρτος στόχος, αυτός της διασυνδέσεως των ενεργειακών δικτύων, αποτελεί επανάληψη στόχου από τις διατάξεις περί διευρωπαϊκών δικτύων της ίδιας Συνθήκης.

Εξ άλλου με το άρθρο 194 παράγρ. 2 εδ. Β' ΣυνθΛΕΕ διευκρινίζεται ότι η ψήφιση νομοθεσίας από την Κοινότητα προς επίτευξη των τεσσάρων στόχων του άρθρου 194 παράγρ. 1 ΣυνθΛΕΕ *δεν επηρεάζει το δικαίωμα Κράτους-Μέλους να καθορίζει τους όρους εκμεταλλεύσεως των ενεργειακών του πόρων, την επιλογή του μεταξύ διαφόρων ενεργειακών πηγών και την γενική διάρθρωση του ενεργειακού του εφοδιασμού*. Στον τομέα αυτόν δηλ. αποτυπώνεται η εθνική κυριαρχία κατά τρόπον εντονότερο, θα λέγαμε απόλυτο, αφού επί των ζητημάτων αυτών μόνο αρμόδιο να αποφασίζει είναι το εθνικό κράτος.

Ειδικώς ως προς την *ασφάλεια εφοδιασμού*, αυτή θα επιτευχθεί κατά την άποψη του ΕΣ κυρίως μέσω της υποστηρίξεως των στόχων της ενεργειακής πολιτικής από την κοινή εξωτερική πολιτική (διάλογος με τις χώρες παραγωγής και διελεύσεως), της αυξημένης διαφοροποίησεως όσον αφορά στις πηγές ενέργειας (εξωτερικές και εσωτερικές), στους προμηθευτές και στις διαδρομές μεταφοράς, η οποία (διαφοροποίηση) θα υποστηριχθεί

15. Η διάταξη του άρθρου 122 ΣυνθΛΕΕ διαφέρει από την διάταξη του άρθρου 100 (πρώην 103Α ΣυνθΕΚ) ακριβώς κατ' αυτό, ότι δηλ. έχει προστεθεί η φράση «*ιδίως στον τομέα της ενέργειας*». Με τον τρόπο αυτόν αίρεται πάσα αμφιβολία ως προς το αν η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ή όχι επί της ενέργειας.

16. Σε σχέση με την ενέργεια στην Συνθήκη για την Λειτουργία της ΕΕ (όπως η τελευταία τροποποιήθηκε από την Συνθήκη της Λισσαβώνας) βλ. HOBE, S., ENERGIEPOLITIK, σε SCHWARZE, J./HATJE A. (Hrsg.), EuR, Beiheft 1/2009, Der Reformvertrag von Lissabon, σελ. 219 επ., FISCHER, SEVERIN, Energie- und Klimapolitik im Vertrag von Lissabon: Legitimationserweiterung für wachsende Herausforderungen, integration 1/2009, σελ. 50-62, ΑΡΓΑΛΙΑΣ, Π., Η ενεργειακή πολιτική και η Συνθήκη της Λισσαβώνας [2009] *ΔηΣΚΕ και αγορά*, σελ. 36.

17. Ειδικά για τον σημαντικό ρόλο του ΕΣ στην χάραξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ βλ. αναλυτικά ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 156 επ.

από επενδύσεις, και τέλος της αντιμετώπισης καταστάσεων κρίσεως, υπό πνεύμα αλληλεγγύης (λαμβανομένης όμως υπ' όψη της αρχής της επικουρικότητας)¹⁸.

Τα ΕΣ, τα οποία ακολούθησαν, επιβεβαίωσαν την πολιτική αυτή και την εξειδίκευσαν, θέτοντας και τις σχετικές προτεραιότητες. Έτσι π.χ. σε σχέση με την *ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού* (ενεργειακή ασφάλεια), το ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16 Ιουνίου 2006 κάλεσε το Συμβούλιο, την Επιτροπή και τον Υπατο Εκπρόσωπο, όπως συνεχίσουν τις προσπάθειες για ανάπτυξη μιας εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, συμπεριλαμβανομένων της ΚΕΠΠΑ και της ΕΠΑΑ¹⁹. Η πολιτική αυτή πρέπει, κατά το ΕΣ, να περιλαμβάνει την ανάπτυξη *στρατηγικών εταιρικών σχέσεων* με τις κυριότερες χώρες παραγωγής, διαμετακομίσεως και καταναλώσεως και να επικεντρώνεται κατ' αρχάς σε ορισμένες προτεραιότητες, όπως π.χ. α) η περάτωση των διαπραγματεύσεων για το Πρωτόκολλο Διαμετακομίσεως του Χάρτη της Ενέργειας και η εξασφάλιση της επικυρώσεως της Συνθήκης του Χάρτη της Ενέργειας από όλους όσους τον έχουν υπογράψει, β) η σύναψη ενεργειακής συμφωνίας με την Ρωσία (η οποία θα διαδεχθεί τη συμφωνία εταιρικής σχέσεως και συνεργασίας)²⁰, γ) η επέκταση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ, ώστε να περιλάβει και τους γείτονές της (εδώ συμπεριλαμβάνεται και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Συνθήκης Ενέργειας), δ) η καλλίτερη αξιοποίηση του μηχανισμού της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προς εξυπηρέτηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ (σημαντικός ο διάλογος με την Αλγερία), και τέλος ε) η πλήρης ενσωμάτωση στην εξωτερική εμπορική πολιτική της ΕΕ των ενεργειακών της στόχων και επιδίωξη αυτών, όπου αυτό αρμόζει, μέσω του ΠΟΕ²¹. Το ΕΣ τονίζει, τέλος, την ανάγκη να διαφοροποιηθούν ακόμη περισσότερο οι πηγές προμήθειας ενέργειας, να προαχθεί η ανάπτυξη των ΑΠΕ και να γίνει αποτελεσματικότερη η χρήση της²².

Οι θέσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν από το ΕΣ των Βρυξελλών της 14/15.12.2006²³, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008 («είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ΕΕ και τα Κράτη - Μέλη να εκφράζονται με κοινή φωνή έναντι των τρίτων ως προς τα ενεργειακά θέματα») ²⁴, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.10.2008 (χαιρετίζονται οι πρωτοβουλίες διαφόρων Κρατών Μελών για συμφωνίες με τις χώρες της Κασπίας και τις χώρες διελεύσεως)²⁵, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 11/12.12.2008 (καλεί το Συμβούλιο να προβεί σε

18. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 44,45.

19. Άρθρα 11-28 ΣυνΘΕΕ.

20. Σημειωτέον ότι ήδη το ΕΣ της 23/24.3.2006 είχε τονίσει την ανάγκη όπως διεξαχθεί αποτελεσματικότερος διάλογος ΕΕ-Ρωσίας όσον αφορά την επικύρωση του Ενεργειακού Χάρτη και την σύναψη του Πρωτοκόλλου διελεύσεως κατά τη θητεία της Ρωσίας στην Προεδρία της G8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 23/24.3.2006, αριθμ. 51.

21. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.6.2006, αριθμ. 22 επ. (24).

22. Ο.π., αριθμ. 25.

23. Βλ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 14/15.12.2006, αριθμ. 34, όπου επί πλέον τονίζεται η ανάγκη συνεργασίας προς αντιμετώπιση των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, ιδίως στην περίπτωση διαταραχών του εφοδιασμού.

24. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 13/14.3.2008, αριθμ. 25.

25. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 15/16.10.2008, αριθμ. 17.

ταχεία εξέταση του σχεδίου δράσεως για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την αλληλεγγύη, το οποίο έχει υποβάλει η Επιτροπή εν όψει της συνόδου του Μαρτίου 2009)²⁶, από το ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009 (αποφασίζει ότι πρέπει να αναπτυχθούν η ενεργειακή υποδομή και οι διασυνδέσεις επί τη βάση των προτεραιοτήτων που περιέχονται στην Στρατηγική Ενεργειακή Επισκόπηση²⁷, να ληφθούν εγγυήσεις από την Ρωσία και την Ουκρανία ότι δεν θα διακόπτεται η προμήθεια φυσικού αερίου, καλεί την Επιτροπή να υποβάλει προτάσεις, ως το τέλος 2009, για την ανάληψη συγκεκριμένης δράσεως με σκοπό την ανάπτυξη του *νοτίου διαδρόμου* που θα περιλαμβάνει μηχανισμό για την διευκόλυνση της προσβάσεως στο φυσικό αέριο της Κασπίας, και υπενθυμίζει ότι η ΕΕ πρέπει να εκμεταλλευθεί πλήρως τους δικούς της ενεργειακούς πόρους, μεταξύ άλλων τις ΑΠΕ, τα ορυκτά καύσιμα και, για τις Χώρες που την επιλέγουν, την πυρηνική ενέργεια)²⁸, και τέλος από το ΕΣ των Βρυξελλών της 18/19.6.2009 (ενιαία φωνή και στο θέμα Ρωσίας - Ουκρανίας, ικανοποίηση για τη συμφωνία που επιτεύχθηκε από το Συμβούλιο σχετικά με την αναθεωρημένη Οδηγία για τα πετρελαϊκά αποθέματα, αναμονή για τη σύντομη υποβολή της Οδηγίας για την ασφάλεια του εφοδιασμού σε φυσικό αέριο από την Επιτροπή)²⁹.

Σε εφαρμογή των προαναφερθεισών διατάξεων της ΣυνΘΕΚ / ΣυνΘΛΕΕ και των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τα αρμόδια όργανα της Κοινότητας έχουν εκδώσει κατά καιρούς σημαντικό *παράγωγο δίκαιο* (συγκεκριμένους Κανονισμούς, Οδηγίες και Αποφάσεις) στον κλάδο της ενέργειας. Το νομοθετικό αυτό υλικό μπορεί να καταταγεί σε κατηγορίες ανάλογα με την ενεργειακή πηγή, την οποία αφορά (άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο, ΑΠΕ, ατομική ενέργεια, ηλεκτρική ενέργεια)³⁰, ή/και χρονικά. Αναλυτική παράθεση της νομοθεσίας αυτής, ιδίως στους τομείς εσωτερική αγορά (ανταγωνιστικότητα) και προστασία περιβάλλοντος, θα υπερέβαινε τα όρια της παρούσας συμβολής³¹.

26. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 11/12.12.2008, αριθμ. 25.

27. Νότιος διάδρομος μεταφοράς φυσικού αερίου, διαφοροποιημένος και επαρκής εφοδιασμός της Ευρώπης σε υδροποιημένο φυσικό αέριο, αποτελεσματική διασύνδεση της περιοχής της Βαλτικής, ενεργειακός δακτύλιος της Μεσογείου, κατάλληλες διασυνδέσεις Βορρά - νότου για το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια εντός της Κεντρικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και το ενεργειακό δίκτυο υπερράκιων σταθμών στην Βόρειο Θάλασσα και τα Βορειοδυτικά, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009, αριθμ. 24, υποσημ. 1.

28. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 19/20.3.2009, αριθμ. 24 (1n, 2n, 5n, 6n περίπτωση).

29. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, Συμπεράσματα της Προεδρίας του ΕΣ των Βρυξελλών της 18/19.6.2009, αριθμ. 35.

30. Έτσι OPPERMANN TH., ό.π., σελ. 429-436.

31. Βλ. την νομοθεσία αυτή, καθώς και τις πολιτικές θέσεις του ΕΣ, σε ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., ό.π., σελ. 160 επ., και ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗΣ, Ν., στον παρόντα τόμο (ανωτέρω).

II. ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

Α. Γενικά

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους στον τομέα της ενέργειας, όπως αυτές περιεγράφησαν ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Κράτη Μέλη αυτής υπέγραψαν, πράγματι, από κοινού *συμφωνίες συνεργασίας* στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου με χώρες παραγωγούς («μεικτές συμβάσεις»). Στις συμφωνίες αυτές υπάγεται η *πολυμερής Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας (ΣυνθΧΕ)*, την οποία αρχικά υπέγραψαν με την Ρωσία και τα κράτη της πρώην ΕΣΣΔ περί την Κασπία και πέραν αυτής (Καζακιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν), αργότερα και με άλλα Κράτη, σήμερα 51 (συν η ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας/ΕΚΑΕ)³², καθώς και η *πολυμερής Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας*, την οποία υπέγραψαν με χώρες της Ευρώπης μη Μέλη (όχι όμως με την Ρωσία και την Ελβετία), οι οποίες είτε είναι υποψήφια να καταστούν μέλη της ΕΕ (χώρες Δυτικών Βαλκανίων³³ και Τουρκία) είτε έχουν συμφωνίες συνεργασίας με την ΕΕ (Νορβηγία, Ουκρανία, Μολδαβία και Γεωργία)³⁴. Σκοπός της τελευταίας Συνθήκης είναι η δημιουργία ενιαίας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή ήπειρο από τούδε και ανεξαρτήτως εισόδου ή μη των χωρών αυτών στην ΕΕ.

Πέρα από τις πολυμερείς αυτές συμφωνίες, τα Κράτη-Μέλη έχουν την αρμοδιότητα, βάσει του κοινοτικού δικαίου, σε θέματα όπως γενική διάρθρωση του ενεργειακού εφοδιασμού (ενεργειακός εφοδιασμός), επιλογή μεταξύ των διαφόρων ενεργειακών πηγών («μείγμα») κλπ, να συνάψουν και διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες, είτε μεταξύ τους είτε με τρίτες χώρες, με στόχο να υλοποιήσουν τις προαναφερθείσες ευρύτερες πολυμερείς συμφωνίες, είτε σε επίπεδο ΕΕ είτε σε επίπεδο περιφερειακό (άρθρο 300 ΣυνθΕΚ, άρθρα 216-219 ΣυνθΛΕΕ, Συνθήκη για την ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας)³⁵.

Έτσι η Ελλάδα έχει υπογράψει για το πετρέλαιο τριμερή συμφωνία με την Ρωσία και την Βουλγαρία για τον αγωγό Μπουργκάς Αλεξανδρούπολη³⁶. Για το φυσικό αέριο έχει υπογράψει αφ' ενός διμερείς συμφωνίες με την ΕΣΣΔ (συμφωνία για την προμήθεια φυσικού αερίου από την ΕΣΣΔ στην Ελληνική Δημοκρατία³⁷) και την Ρωσία (γνωστή ως συμφωνία

32. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Κ., Το Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας [2009] 3 *Ευρωπαϊών Πολιτεία*, σελ. 583 επ., 593 επ., 596 επ.

33. Αλβανία, Βουλγαρία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Μαυροβούνιο, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Σερβία. Εν τω μεταξύ η Βουλγαρία κατέστη μέλος της ΕΕ από 1.1.2007.

34. ΕπΕφ ΕΕ 2006, L 198/18-37.

35. Στο δίκαιο της ΕΕ επικρατεί μετά τη Συνθήκη της ως προς την ενέργεια ο όρος «συντρέχουσα αρμοδιότητα», υπό την έννοια ότι για ορισμένα ζητήματα αρμόδια είναι η ΕΕ, ενώ για άλλα τα Κράτη - Μέλη (βλ. άρθρο 194 ΣυνθΛΕΕ).

36. Συμφωνία της 15-3-2007, ΦΕΚ Α' 101/14.5.2007.

37. Κύρωθείσα με τον Ν 1748/1988, ΦΕΚ Α' 20/3-2-1988, βλ. και Ν 2299/1995, Κύρωση του Προσαρτήματος της 1.7.1993 και του Πρωτοκόλλου της 19.12.1994 μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας στη Διακρατική Συμφωνία της 7.10.1987 για την προμήθεια φυσικού αερίου στην Ελληνική Δημοκρατία, ΦΕΚ 7.4.1995, Α' 66 σελ. 3317.

«South Stream»³⁸) και αφ' ετέρου διμερείς συμφωνίες με την Τουρκία³⁹ και την Ιταλία⁴⁰, καθώς και μία τριμερή συμφωνία με τις χώρες αυτές⁴¹. Στόχος όλων των συμφωνιών αυτών είναι η μεταφορά φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής στην Ελλάδα, για τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς, και στην Ιταλία, για τις ανάγκες της ιταλικής αγοράς και περαιτέρω των αγορών άλλων κρατών της ΕΕ. Για τον σκοπό αυτό έχουν επιλεγεί δύο αγορές, αυτή της Ρωσίας και αυτή του Αζερμπαϊτζάν (και ενδεχομένως και άλλων κρατών της ευρύτερης περιοχής). Η Ελλάς έχει ήδη υπογράψει διμερή συμφωνία για προμήθεια πετρελαίου και φυσικού αερίου με το Αζερμπαϊτζάν⁴². Τέλος, η Ελλάς έχει υπογράψει διμερή συμφωνία για προμήθεια υγροποιημένου αερίου με την Αλγερία, καθώς και διακρατικές συμφωνίες προμήθειας και συνεργασίας με Συρία, Αίγυπτο, Αλβανία και Ρουμανία⁴³.

Κατωτέρω περιοριζόμαστε στην ανάλυση των διακρατικών συμφωνιών Southstream και Τουρκίας-Ελλάδος-Ιταλίας, οι οποίες αφορούν το φυσικό αέριο και έχουν ειδικό πολιτικό και νομικό ενδιαφέρον.

Β. Ειδικότερα η διακρατική συμφωνία Southstream και οι διακρατικές συμφωνίες Τουρκίας-Ελλάδος-Ιταλίας

1. Η Διακρατική συμφωνία Southstream

α) Γενικά

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας υπέγραψαν την 29η Απριλίου 2008 (στη Μόσχα) Συμφωνία Κατασκευής και Εκμεταλλεύσεως Αγωγού Φυσικού Αερίου («Συμφωνία μεταξύ της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβερνήσεως της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την συνεργασία κατά την κατασκευή και εκμετάλλευση αγωγού φυσικού αερίου στο έδαφος της Ελληνικής Δημοκρατίας»). Με τον νόμο 3700/2008 η Ελληνική Βουλή κύρωσε την συμφωνία αυτή, η οποία έχει γίνει γνωστή ως Συμφωνία South Stream⁴⁴. Η Διακρατική Συμφωνία απο-

38. Συμφωνία της 29.4.2008, ΦΕΚ Α' 200/2-10-2008, λεπτομέρειες κατωτέρω.

39. Συμφωνία της 23.2.2003, ΦΕΚ Α' 117/1.7.2004.

40. Συμφωνία της 4.11.2005, ΦΕΚ Α' 39/27.2.2006.

41. Συμφωνία της 26.7.2007, γνωστή και ως «Συμφωνία ITGI», ΦΕΚ Α' 14/7.2.2008, λεπτομέρειες κατωτέρω.

42. Συμφωνία της 2.8.2007, ΦΕΚ Α' 15/7.2.2008.

43. Λεπτομέρειες ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ, Θ., Το Δίκαιο της Ενέργειας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009, σελ. 75 επ.

44. ΦΕΚ Α 200/2-10-2008. Από ελληνικής πλευράς την Διακρατική Συμφωνία υπέγραψε ο τότε ΥΠΑΝ Χ. Φώλιος. Ο γράφων υπήρξε (εξωτερικός) νομικός σύμβουλος του Υπουργού από τον Σεπτέμβριο 2007 έως τον Ιανουάριο 2009. Στο πλαίσιο αυτό συνέπραξε στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδος και Ρωσίας, στη σύνταξη του κειμένου της Διακρατικής Συμφωνίας, καθώς και στην υλοποίηση της Συμφωνίας αυτής σε μεταγενέστερο στάδιο από τον ΔΕΣΦΑ και την Gazprom. Προς τον σκοπό αυτό συνεργάστηκε με την Ειδική Γραμματεία Διεθνούς Ενεργειακής Πολιτικής του ΥΠΑΝ (Ειδική Γραμματεία Ε. Τυπάλδου-Λοβέρδου).

τελείται από 16 άρθρα και έχει ισχύ 30 ετών, με δυνατότητα αυτόματης ανανεώσεως για περιόδους 5 ετών⁴⁵. Οι *σημαντικότερες ρυθμίσεις* της είναι οι εξής:

(1) Η *βασική ιδέα* είναι ότι θα ιδρυθεί κοινή θυγατρική εταιρεία (ΚΘΕ) του ΔΕΣΦΑ ΑΕ (ΔΕΣΦΑ) και της OJSC Gazprom (Gazprom), («ιδρυτές»), η οποία θα έχει ως σκοπό τον σχεδιασμό, την χρηματοδότηση, την κατασκευή και την εκμετάλλευση του αγωγού φυσικού αερίου, ο οποίος θα διέρχεται από το έδαφος της Ελληνικής Δημοκρατίας και μέσω του οποίου θα γίνεται μεταφορά φυσικού αερίου, το οποίο θα προορίζεται κατά ένα μέρος (το μικρότερο) για τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς και κατά το άλλο μέρος (το μεγαλύτερο) για τις ανάγκες άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Ο αγωγός φυσικού αερίου επί του ελληνικού εδάφους θα αποτελεί τμήμα του λεγόμενου «συστήματος αγωγών φυσικού αερίου», δηλ. ενός συστήματος αγωγών από τη Ρωσία μέσω του πυθμένος του Ευξείνου Πόντου και των εδαφών άλλων χωρών για την διαμετακόμιση (transit) και την προμήθεια (εφοδιασμό/supply) φυσικού αερίου σε χώρες της Ευρώπης (εννοείται Νότιας και Κεντρικής).

Τα Μέρη εκκινούν από την συμφωνία ότι ο αγωγός φυσικού αερίου θα έχει μεταφορική ικανότητα περίπου 10 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως, και θα αποτελείται από τον κεντρικό αγωγό, τους σταθμούς συμπίεσης καθώς και την λοιπή, απαραίτητη για τη λειτουργία ενός αγωγού φυσικού αερίου υποδομή⁴⁶. Ο Ρώσος ιδρυτής θα εξετάσει την δυνατότητα αύξησης των παρεχομένων ποσοτήτων φυσικού αερίου από την Ρωσική Ομοσπονδία με την χρήση του συστήματος αγωγών φυσικού αερίου υπό συνθήκες αγοράς, τόσο για τους σκοπούς της διαμετακομίσεως, όσο λαμβάνοντας υπ' όψη και τις ανάγκες της Ελληνικής Δημοκρατίας⁴⁷.

(2) Ο αγωγός φυσικού αερίου θα αποτελεί *ιδιοκτησία της ΚΘΕ*⁴⁸. Η περιουσία αυτή, καθώς και άλλα περιουσιακά στοιχεία και εγκαταστάσεις που επίσης θα αποτελούν ιδιοκτησία της δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθούν, εθνικοποιηθούν κλπ⁴⁹. Οι ιδρυτές θα συμμετέχουν στο κεφάλαιο της εταιρείας με μερίδια 50%-50%⁵⁰. Η έδρα της εταιρείας θα προσδιορισθεί από τους ιδρυτές, κατά προτίμηση στην Ελληνική Δημοκρατία επί ισοδυνάμων όρων⁵¹.

(3) Τα Μέρη συμφωνούν ότι η *Εταιρεία* θα εκπονήσει την *τεχνική και οικονομική μελέτη* του έργου κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου (*feasibility study*) εντός 18 μηνών *το πολύ από την ημερομηνία ιδρύσεως της Εταιρείας*, και θα αποφασίσει για την βιωσιμότητα (expediency=σκοπιμότητα) της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου όχι αργότερα των 24 μηνών από την ημερομηνία ολοκλήρωσεως της τεχνικής και οικο-

45. Άρθρο 16 Διακρατικής Συμφωνίας.

46. Άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α' Διακρατικής Συμφωνίας.

47. Άρθρο 4 παρ. 4 Διακρατικής Συμφωνίας.

48. Άρθρο 2 παρ. 2 Διακρατικής Συμφωνίας.

49. Άρθρο 2 παρ. 2 και 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

50. Άρθρο 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

51. Άρθρο 2 παρ. 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

νομικής μελέτης βάσει των αποτελεσμάτων της⁵². Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 1 ως «τεχνική και οικονομική μελέτη» ορίζονται οι μελέτες με σκοπό τον καθορισμό των τεχνικών, οικονομικών και χρηματοδοτικών προδιαγραφών για την πραγματοποίηση της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου. Η διαδρομή του αγωγού φυσικού αερίου, συμπεριλαμβανομένων και των γεωγραφικών σημείων εισόδου από το έδαφος της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και εξόδου από το έδαφος της Ελληνικής Δημοκρατίας, συμφωνούνται μεταξύ των ιδρυτών⁵³. Οι συγκεκριμένες παράμετροι του αγωγού φυσικού αερίου και της απαραίτητης υποδομής θα διασαφηνισθούν βάσει των αποτελεσμάτων της τεχνικής και οικονομικής μελέτης⁵⁴.

(4) *Κατασκευή του αγωγού*: Τα Μέρη θα συνδράμουν τους ιδρυτές, καθώς και την συστατισμένη απ' αυτούς Εταιρεία, ως προς την εξασφάλιση, σύμφωνα με τους υπάρχοντες κανόνες, όλων των απαραίτητων αδειών, οι οποίες αφορούν τον σχεδιασμό και την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου, καθώς και τις προμήθειες των απαραίτητων μηχανημάτων και εξοπλισμού, τις εργασίες κατασκευής και συναρμολογήσεως και άλλες υπηρεσίες⁵⁵. Η επιλογή εργολάβων, προμηθευτών υλικών και τεχνικών μέσων και οργανισμών που παρέχουν απαραίτητες για την κατασκευή και την εκμετάλλευση του αγωγού φυσικού αερίου υπηρεσίες, γίνεται από την Εταιρεία με βάση διαγωνισμό⁵⁶. Η Εταιρεία και οι ιδρυτές της θα προβούν σε κάθε αναγκαία ενέργεια για την υλοποίηση της κατασκευής του αγωγού με βάση τις αρχές του *project financing*⁵⁷.

(5) *Λειτουργία του αγωγού*: Οι λειτουργίες διαχειριστή (*Operator*) του αγωγού φυσικού αερίου εκτελούνται από την Εταιρεία. Τα τέλη διελεύσεως του φυσικού αερίου μέσω του αγωγού προσδιορίζονται από την Εταιρεία. Η παραπάνω αρμοδιότητα της Εταιρείας δεν υπόκειται σε περιορισμούς. Το δικαίωμα χρήσεως του δυναμικού του αγωγού φυσικού αερίου θα ανήκει στην Εταιρεία. Δικαιώματα χρήσεως του δυναμικού του αγωγού φυσικού αερίου, πλήρως ή εν μέρει, μπορούν να παραχωρηθούν σε τρίτο μέρος. Με σκοπό την εξασφάλιση της οικονομικής αποδοτικότητας του αγωγού φυσικού αερίου ο Ρώσος ιδρυτής εξασφαλίζει πλήρη χρήση όλου του δυναμικού του αγωγού μέσω σύναψης μακροχρόνιας συμβάσεως μεταξύ της Εταιρείας και του Ρώσου ιδρυτή ή με εταιρεία που ο τελευταίος θα υποδείξει, για την χρήση όλου του δυναμικού του αγωγού φυσικού αερίου. Τα Μέρη θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξασφαλίσουν την πραγματοποίηση του έργου, συμπεριλαμβανομένης της εξασφάλισης από την Εταιρεία όλων των απαιτούμενων εγκρίσεων (*approvals*)⁵⁸.

52. Άρθρο 12 Διακρατικής Συμφωνίας.

53. Άρθρο 4 παρ. 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

54. Άρθρο 4 παρ. 1 εδ. Β' Διακρατικής Συμφωνίας.

55. Άρθρο 8 παρ. 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

56. Άρθρο 8 παρ. 2 Διακρατικής Συμφωνίας.

57. Άρθρο 3 παρ. 2 εδ. γ' Διακρατικής Συμφωνίας.

58. Άρθρο 6 Διακρατικής Συμφωνίας.

(6) *Κατασκευή και λειτουργία σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο*: Η Διακρατική Συμφωνία δεν κάνει ρητή αναφορά στην τήρηση του Κοινοτικού Δικαίου⁵⁹, όμως με επί μέρους διατάξεις εξασφαλίζεται η τήρηση αυτή. Η μη ρητή αναφορά σε τήρηση του Κοινοτικού Δικαίου είναι απόλυτα φυσιολογική, διότι πρόκειται για δύο κυρίαρχα μέρη, τα οποία, ενεργώντας σε επίπεδο Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, μπορούν να δεσμεύονται μόνο με τα εργαλεία του Διεθνούς Δικαίου. Η ιδέα της εθνικής κυριαρχίας δεν επιτρέπει, κατ' αρχήν, αναφορά σε άλλη έννομη τάξη, στην οποία το ένα τουλάχιστον μέρος δεν έχει προσχωρήσει. Όμως τίποτα από πλευράς Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου δεν εμποδίζει τα μέρη να συμφωνήσουν ρητώς στο περιεχόμενο συγκεκριμένων ρυθμίσεων, οι οποίες απαντώνται και σε άλλη έννομη τάξη, λ.χ. την έννομη τάξη της ΕΕ. Οι ρυθμίσεις αυτές θα είναι ρυθμίσεις του Διεθνούς Δικαίου. Το τελευταίο τούτο έχει ως πρακτική συνέπεια ότι η ερμηνεία της συμβάσεως γίνεται με τις μεθόδους του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση τα συμβαλλόμενα μέρη επέλεξαν την λύση των διαβουλεύσεων και τελικώς διαπραγματεύσεων, με διατύπωση αντιστοίχων πρωτοκόλλων (άρθρο 14 εδαφ. β').

Οι επί μέρους διατάξεις, δια των οποίων εξασφαλίζεται η τήρηση του κοινοτικού δικαίου (ήδη του δικαίου της ΕΕ) είναι οι εξής:

(α) Η επιλογή *εργολάβων*, προμηθευτών υλικών και τεχνικών μέσων και οργανισμών που παρέχουν απαραίτητες για την κατασκευή και την εκμετάλλευση του αγωγού φυσικού αερίου υπηρεσίες, γίνεται από την Εταιρεία με βάση διαγωνισμό⁶⁰.

(β) Τα Μέρη θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξασφαλίσουν την πραγματοποίηση του έργου, συμπεριλαμβανομένης της εξασφάλισης από την Εταιρεία όλων των απαιτούμενων *εγκρίσεων* (approvals).

(γ) Τα Μέρη θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να παραχωρηθεί στο σύστημα αγωγών φυσικού αερίου το καθεστώς έργου (project) του *Διευρωπαϊκού Ενεργειακού Δικτύου* (Trans-European Energy Networks), ώστε να αξιοποιηθούν όλα τα πλεονεκτήματα, που προσφέρει αυτό το καθεστώς σε παρόμοια έργα μεταφοράς φυσικού αερίου⁶¹.

(δ) Οι διατάξεις της παρούσας Συμφωνίας δεν θίγουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του καθενός από τα Μέρη, που απορρέουν από άλλες μη αναφερόμενες στην παρούσα Συμφωνία *διεθνείς συμφωνίες*, στις οποίες συμμετέχει το κράτος του⁶².

Σημειώτεον ότι κατά πληροφορίες η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μελετά το ενδεχόμενο να προσφύγει στο Δικαστήριο της ΕΕ (ΔΕΕ) κατά της Ουγγαρίας και Βουλγαρίας, διότι οι αντίστοιχες συμβάσεις των Χωρών αυτών με την Ρωσική Ομοσπονδία δεν εξασφαλίζουν, κατά την άποψή της, τον σεβασμό του κοινοτικού δικαίου.

59. Μετά την θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας (1.12.2009) πρέπει να γίνεται λόγος για τήρηση του δικαίου της ΕΕ (ή του ευρωπαϊκού δικαίου)

60. Άρθρο 8 παρ. 2 Διακρατικής Συμφωνίας.

61. Άρθρο 7 Διακρατικής Συμφωνίας.

62. Άρθρο 15 § 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

(7) *Τελωνειακές και φορολογικές διατάξεις*: Τα Μέρη αναθέτουν στις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες να εξασφαλίσουν, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, την απλοποιημένη διαδικασία διέλευσης των συνόρων των κρατών των Μερών για τους ειδικούς, τα υλικά, τα μηχανήματα κατασκευής και συναρμολόγησης και τον εξοπλισμό, που είναι απαραίτητοι για τις εργασίες κατασκευής και την λειτουργία του αγωγού φυσικού αερίου⁶³.

Η ελληνική πολιτεία δεσμεύεται να εξασφαλίσει για την εταιρεία το πιο ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς ΦΠΑ σύμφωνα με την κρατική νομοθεσία, που μεταξύ άλλων προβλέπει:

(α) Απαλλαγή από την καταβολή ΦΠΑ στο πλαίσιο της εισαγωγής εξοπλισμού και παρελκομένων, απαραίτητων για την εκτέλεση των εργασιών που συνδέονται με την κατασκευή και την εκμετάλλευση του Αγωγού, υπό τον όρο της επανεξαγωγής τους στο μέλλον.

(β) Επιτάχυνση των διαδικασιών επιστροφής του ΦΠΑ που έχει καταβληθεί για υλικά, υπηρεσίες και εργασίες που είναι απαραίτητες για την κατασκευή και εκμετάλλευση του Αγωγού⁶⁴.

Η φορολόγηση των δραστηριοτήτων της εταιρείας, των ιδρυτών και των εργολάβων που συμμετέχουν στο έργο, γίνεται σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους του κάθε μέρους στο έδαφος του οποίου πραγματοποιούνται αυτές οι δραστηριότητες⁶⁵.

β) Υλοποίηση της Διακρατικής Συμφωνίας South Stream⁶⁶

(1) Με την Διακρατική Συμφωνία είχε συμφωνηθεί (μεταξύ των άλλων) να ιδρυθεί Κοινή θυγατρική Εταιρεία (ΚΘΕ-Joint Venture) μεταξύ ΔΕΣΦΑ ΑΕ (ΔΕΣΦΑ) και OJSC GAZPROM (Gazprom), η οποία θα υλοποιούσε το έργο στο σύνολό του: εκπόνηση Τεχνικής και Οικονομικής Μελέτης (Feasibility Study), λήψη αποφάσεως περί επενδύσεως, χρηματοδότηση του έργου, κατασκευή του έργου, λήψη όλων των απαραίτητων αδειών, υπογραφή συμβάσεων με τρίτους κλπ. Το όλο σχέδιο προϋποθέτει κατ' αρχήν ένα *νομικό κείμενο*, το καταστατικό της εταιρείας. Δεν αποκλείει όμως και την υπογραφή *δευτέρου κειμένου*, λ.χ. μιας συμφωνίας μετόχων (Shareholders Agreement) ή συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ των ιδρυτών (Cooperation Agreement), όπως συνθηθίζεται στην διεθνή πρακτική.

Σημειωτέον ότι σε σχέση με την έδρα της εταιρείας ορίζεται ότι αυτή «θα προσδιοριστεί από τους ιδρυτές, κατά προτίμηση στην Ελληνική Δημοκρατία επί ισοδυνάμων όρων» - «The place of registration of the company shall be defined by the founders with preference, all other conditions being equal, given to Greece»⁶⁷.

63. Άρθρο 8 εδ. γ' Διακρατικής Συμφωνίας.

64. Άρθρο 10 Διακρατικής Συμφωνίας.

65. Άρθρο 11 Διακρατικής Συμφωνίας με περαιτέρω λεπτομέρειες.

66. Ο γράφων και ο δικηγόρος Αθηνών Δημήτρης Μαγκλάρας, L.L.M (Chicago Law School) είναι (εξωτερικοί) νομικοί σύμβουλοι του ΔΕΣΦΑ από τον Σεπτέμβριο 2008 όσον αφορά την υλοποίηση της Διακρατικής Συμφωνίας South Stream από τον ΔΕΣΦΑ και την Gazprom, συνεργαζόμενοι προς τον σκοπό αυτό με την Νομική Υπηρεσία του ΔΕΣΦΑ (Προϊσταμένη Σοφία Μιχελάκη, Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω).

67. Άρθρο 2 παρ. 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

(2) Τα μέρη (ΔΕΣΦΑ, Gazprom), μέχρι την ίδρυση της ΚΘΕ, απεφάσισαν να υπογράψουν δύο συμφωνίες, ήτοι *συμφωνία περί εχεμυθείας (Confidentiality Agreement)* και *βασική συμφωνία συνεργασίας (Basic Cooperation Agreement)* [για την κατασκευή και λειτουργία του αγωγού Southstream]. Συζητήθηκε δε και το ενδεχόμενο να υπογραφεί και τρίτη συμφωνία, *Συμφωνία Μετόχων (Shareholders Agreement)*. Η πρώτη συμφωνία υπεγράφη ήδη στις 23-12-2008 / 13-1-2009, ενώ για τη δεύτερη διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις μέχρι 11-5-2009, όπου επετεύχθη συμφωνία, η οποία και μονογραφήθηκε. Υπογραφή της συμφωνίας έλαβε χώρα την Παρασκευή 15-5-2009 στο Sochi της Ρωσίας. Η βασική συμφωνία συνεργασίας προβλέπει τελικώς ότι η *Συμφωνία Μετόχων* θα υπογραφεί αργότερα και θα αντικαταστήσει την πρώτη.

Κατά τις διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της Βασικής Συμφωνίας Συνεργασίας η Gazprom συνεφώνησε τελικώς με την πρόταση του ΔΕΣΦΑ, όπως ως έδρα της εταιρείας ορισθεί Δήμος της ελληνικής επικράτειας⁶⁸.

(3) Μεταξύ των δύο μερών υπήρξε απόλυτη συνεργασία ως προς την εκπόνηση της τεχνικοοικονομικής μελέτης για το έργο (*feasibility study*). Η Gazprom θα εντάξει την τεχνικοοικονομική μελέτη που αφορά τον αγωγό εντός του ελληνικού εδάφους (*Greek Project*) σε μία ευρύτερη τεχνικοοικονομική μελέτη (*Consolidated Feasibility Study*), η οποία θα αφορά το σύνολο του αγωγού Southstream (αγωγός προς Ουγγαρία, Αυστρία, Γερμανία κλπ). Από τα αποτελέσματα της τεχνικοοικονομικής μελέτης θα εξαρτηθεί η *οριστική απόφαση περί επενδύσεως (Final Investment Decision)*, την οποία θα λάβει κάθε συμβαλλόμενος.

(4) Η *Βασική Συμφωνία Συνεργασίας (Basic Cooperation Agreement)*: Η Βασική Συμφωνία Συνεργασίας ρυθμίζει τους όρους συνεργασίας των 2 Μερών για την υλοποίηση του ελληνικού τμήματος του αγωγού (Greek Project). Προς το σκοπό αυτό προβλέπει τη λειτουργία της Διαχειριστικής Επιτροπής (*Management Committee*) και της ομάδας εργασίας (*Working Group*) [άρθρα 5, 6]. Το *Management Committee* λαμβάνει όλες τις αποφάσεις κατά διάρκεια εκπονήσεως της Feasibility Study, αλλά και μετά από αυτήν μέχρι την λήψη της οριστικής επενδυτικής αποφάσεως (*Final Investment Decision*). Το *Working Group* επεξεργάζεται όλα τα ζητήματα και κάνει προτάσεις στο *Management Committee*.

Ίδρυση της ΚΘΕ: Η Βασική Συμφωνία Συνεργασίας προβλέπει την ίδρυση μιας ελληνικής *Κοινής Θυγατρικής Εταιρείας* (ΚΘΕ, *Greek Joint Venture*), ως εταιρείας του ελληνικού δικαίου [12.1.1]. Η ΚΘΕ θα έχει κατά το στάδιο εκπονήσεως της Feasibility Study τις εξής

68. Ο ΔΕΣΦΑ με ειδική σε βάθος μελέτη θεμελίωσε τα πλεονεκτήματα που παρέχει στην εταιρεία το να έχει την έδρα της στην Ελλάδα (με παράλληλη εφαρμογή ελβετικού δικαίου επί της βασικής συμφωνίας συνεργασίας και της συμφωνίας μετόχων) σε σύγκριση με τη ρωσική πρόταση, η έδρα της εταιρείας να είναι στην Ελβετία (Ζυρίχη) και τόσον επ' αυτής όσον και επί των άλλων, παραλλήλων, συμφωνιών, να εφαρμόζεται αποκλειστικά ελβετικό δίκαιο. Τα πλεονεκτήματα αυτά αφορούν τη *χρηματοδότηση*, το *εταιρικό δίκαιο* (με την μεταρρύθμιση του ελληνικού εταιρικού δικαίου διά του Ν 3604/2007 το δίκαιο των ΑΕ έγινε πολύ φιλικό προς τους επενδυτές, λ.χ. απλοποίηση των διαδικασιών ιδρύσεως και επομένως συντόμευση χρόνου, τηλεδιασκέψεις για Διοικητικό Συμβούλιο και Γενική Συνέλευση, υπογραφή πρακτικών διά περιφοράς κλπ), το *φορολογικό και εργατικό δίκαιο* (ευελιξία της αγοράς εργασίας), καθώς και το *κόστος ζωής*. Κύριος συντάκτης της μελέτης υπήρξε ο Δικηγόρος Αθηνών Δημ. Μαγκλάρας, συνενπικουρούμενος από τον γράφοντα.

μόνο αρμοδιότητες: α) εκτέλεση των αποφάσεων του Management Committee, β) ανάθεση μελετών σε τρίτους, γ) υποβολή αιτήσεων στις αρμόδιες αρχές για όλες τις άδειες που απαιτούνται για το έργο [12.3.1]. Στην Βασική Συμφωνία Συνεργασίας επισυνάπτεται *Σχέδιο Καταστατικού της ΚΘΕ (Articles of Association)*, συνταχθέν κατά το ελληνικό δίκαιο (σε αγγλική γλώσσα). Το Καταστατικό υπεγράφη σε αγγλική γλώσσα, ενώ εν τω μεταξύ ετοιμάσθηκε και η μετάφρασή του στα ελληνικά, προκειμένου να κατατεθεί ενώπιον των αρμοδίων ελληνικών αρχών. Η ίδρυση της εταιρείας είχε αρχικά σχεδιασθεί για την πρώτη εβδομάδα Σεπτεμβρίου 2009. Ανεβλήθη όμως λόγω της προκηρύξεως τον Σεπτέμβριο 2009 των προώρων κοινοβουλευτικών εκλογών. Τελικώς υλοποιήθηκε μετά τις εκλογές της 4.10.2009.

Συμβάσεις με τρίτους προς υλοποίηση του έργου ("Key Project Agreements"): Προς υλοποίηση του έργου προβλέπονται και συμβάσεις με τρίτους (Key Project Agreements). Ειδικότερα προβλέπονται οι εξής συμβάσεις: α) Financing Agreements, β) EPC Contract (=Engineering, Procurement and Constructing Contract for the Greek or Southstream Pipeline), γ) Gas Transportation Agreement, δ) Operations and Maintenance Agreement.

2. Οι Διακρατικές Συμφωνίες Τουρκίας-Ελλάδος-Ιταλίας για προμήθεια Φυσικού Αερίου

Με τις διακρατικές συμφωνίες Ελλάδος-Τουρκίας, Ελλάδος-Ιταλίας και Ελλάδος-Τουρκίας-Ιταλίας επιχειρείται η διασύνδεση των δικτύων φυσικού αερίου των τριών χωρών, ώστε να εξασφαλισθεί ο εφοδιασμός των τριών εθνικών αγορών και μέσω αυτών των αγορών άλλων χωρών της Ευρώπης με φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν (και ίσως και από άλλες Χώρες). Ειδικότερα:

α) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδος-Τουρκίας (2003)

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Τουρκίας υπέγραψαν στις 23.2.2003 (στην Θεσσαλονίκη) «Συμφωνία σχετικά με την πραγματοποίηση της διασύνδεσης Τουρκίας-Ελλάδος για τη μεταφορά αερίου και την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Δημοκρατία της Τουρκίας προς την Ελληνική Δημοκρατία», η οποία αργότερα κυρώθηκε με τον Ν 3246/2004⁶⁹.

Με τη Συμφωνία αυτή τα μέρη εκφράζουν τη βούληση να αναπτύξουν και επεκτείνουν την διμερή συνεργασία στην ευρωπαϊκή αγορά αερίου, να διασφαλίσουν μία θέση στην απελευθερωμένη ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου και να συμβάλουν στην στρατηγική ενεργειακής ασφάλειας και διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά αερίου και στην Ελλάδα. Στόχος της συμφωνίας είναι η διασύνδεση των δικτύων αερίου των δύο Χωρών με την κατασκευή αμφίδρομου αγωγού μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος («το Έργο»). Τα μέρη δηλώνουν ότι το Έργο θα αποτελέσει

69. ΦΕΚ Α'117/1-7-2004. Η συμφωνία έχει συνταχθεί στην αγγλική γλώσσα.

το αρχικό και πλέον σημαντικό στάδιο του έργου του Νοτιοευρωπαϊκού δακτυλίου αερίου της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό οι δύο χώρες φιλοδοξούν να καταστούν μείζονες χώρες *διαμετακομίσεως* για την Ευρώπη και τα Βαλκάνια⁷⁰.

Τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν ότι η τουρκική εταιρεία Botas είναι η εξουσιοδοτημένη από την τουρκική κυβέρνηση επιχείρηση για την πώληση («προμήθεια») φυσικού αερίου στην ΔΕΠΑ ΑΕ (ΔΕΠΑ), ενώ η ΔΕΠΑ είναι η εξουσιοδοτημένη από την ελληνική κυβέρνηση επιχείρηση για την αγορά του φυσικού αερίου από την Botas⁷¹. Οι *όροι της πώλησεως* (τεχνικοί, εμπορικοί και διοικητικής φύσεως) θα περιέχονται στην «Σύμβαση Πώλησης και Αγοράς Φυσικού Αερίου» («Σύμβαση» / «Contract»), η οποία θα υπογραφεί μεταξύ Botas και ΔΕΠΑ, από τώρα όμως ορίζεται, πρώτον ότι η *ποσότητα* που η Τουρκική Δημοκρατία θα προμηθεύει, μπορεί να αυξηθεί κατόπιν συμφωνίας μεταξύ BOTAS και ΔΕΠΑ, και δεύτερον, η *κυριότητα* (και κατοχή) του φυσικού αερίου που θα πωλείται βάσει της Συμβάσεως (BOTAS-ΔΕΠΑ), θα μεταβιβάζεται από την BOTAS στην ΔΕΠΑ στο σημείο παραδόσεως⁷². Οι δύο κυβερνήσεις *εγγυώνται* τις δεσμεύσεις της αντίστοιχης εθνικής επιχειρήσεως, οι οποίες θα περιέχονται στη Σύμβαση⁷³. Οι εταιρείες Botas και ΔΕΠΑ είναι υπεύθυνες για τον σχεδιασμό, χρηματοδότηση, λειτουργία και *κατασκευή* του αγωγού στο έδαφος της αντίστοιχης Χώρας⁷⁴, τα Μέρη θα αναλάβουν όλες τις απαραίτητες δράσεις και μέτρα (νομικά και διοικητικά) που θα απαιτηθούν για την πραγματοποίηση του έργου⁷⁵, καθώς και όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διευκολύνουν τη *διαμετακόμιση αερίου τρίτων χωρών* μέσω των δικτύων τους προς την Ευρώπη και τα Βαλκάνια σύμφωνα με τη *Συνθήκη του Χάρτη Ενέργειας* που υπεγράφη στη Λισσαβώνα στις 17.12.1994⁷⁶.

Η Συμφωνία θα έχει *διάρκεια* 20 ετών (ανανεούμενη αυτομάτως για περίοδο 5 ετών)⁷⁷, η *δε επίλυση των διαφορών* σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή της Συμφωνίας θα γίνεται μέσω της διπλωματικής οδού, άλλως με ad hoc διαιτησία κατ' ανάλογο εφαρμογή του *άρθρου 27 παρ. 3 της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας*⁷⁸. Η Συμφωνία τίθεται σε ισχύ μετά την υπογραφή της προαναφερθείσας «Συμβάσεως» μεταξύ Botas και ΔΕΠΑ και την ανακοίνωση από το ένα Μέρος στο άλλο ότι ολοκληρώθηκαν οι εθνικές διαδικασίες που απαιτούνται για την εφαρμογή της Συμφωνίας⁷⁹.

70. Προσίμιο, σκέψεις 3, 4, 5, 7 Διακρατικής Συμφωνίας.

71. Άρθρο 1 εδ. α' Διακρατικής Συμφωνίας.

72. Άρθρο 1 εδ. β', γ', ε' Διακρατικής Συμφωνίας.

73. Άρθρο 1 εδ. δ' Διακρατικής Συμφωνίας.

74. Άρθρο 2 παρ. 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

75. Άρθρο 2 παρ. 2 Διακρατικής Συμφωνίας.

76. Άρθρο 2 παρ. 2 Διακρατικής Συμφωνίας.

77. Άρθρο 4 Διακρατικής Συμφωνίας.

78. Άρθρο 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

79. Άρθρο 4 Διακρατικής Συμφωνίας.

Β) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδος-Ιταλίας (2005)

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας υπέγραψαν στις 4.11.2005 (στο Lecce) «Συμφωνία σχετικά με την ανάπτυξη του έργου Διασύνδεσης Ελλάδας-Ιταλίας (ΔΕΙ)», η οποία αργότερα κυρώθηκε με τον Ν 3441/2006⁸⁰.

Με τη Συμφωνία αυτή τα Μέρη εκφράζουν την πρόθεσή τους να διευρύνουν την υπάρχουσα *συνεργασία* στον ενεργειακό τομέα και ιδίως στον τομέα του φυσικού αερίου μέσω της διασυνδέσεως των συστημάτων τους φυσικού αερίου. Προς το σκοπό αυτό αναγνωρίζουν ότι (ήδη) η ελληνική εταιρεία ΔΕΠΑ και η ιταλική εταιρεία Edison αναπτύσσουν ως «κύριοι του έργου» (sponsors) ένα έργο για τη διασύνδεση μέσω αγωγού των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας και Ιταλίας («*έργο ΔΕΙ*»). Με το έργο αυτό η μεν Ελλάδα θα συμπληρώσει την εθνική πολιτική της για σύνδεση με το *Ευρωπαϊκό Διασυνδεδεμένο Σύστημα Φυσικού Αερίου* και θα καταστεί χώρα *διαμετακομίσεως* φυσικού αερίου στην Ευρώπη, η δε Ιταλία θα *εξασφαλίσει* τη μεταφορά φυσικού αερίου από χώρες της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής. Μνημονεύουν επίσης ότι η ΕΕ έχει συμπεριλάβει (με την *Απόφαση 1229/2003/ΕΚ-Παράρτημα Ι*) το Έργο ΔΕΙ ως ένα από τους πέντε άξονες προτεραιότητας για την ανάπτυξη των Διευρωπαϊκών Δικτύων Ενέργειας, ότι έχουν παράσχει ήδη την υποστήριξή τους για *χρηματοδότηση* του έργου από την ΕΕ παραπέμπουν δε σε διάφορες *διεθνείς συμβάσεις* σε σχέση με την *προστασία του περιβάλλοντος* μεταξύ των οποίων και η *Σύμβαση ΕΣΡΟΟ*, καθώς και στο *Πρωτόκολλο* που υπεγράφη μεταξύ του ελληνικού Υπουργείου Ανάπτυξης και του ιταλικού Υπουργείου Παραγωγικών Δραστηριοτήτων στις 24.6.2005 σχετικά με το έργο ΔΕΙ⁸¹.

Τα Μέρη συμφωνούν ότι το έργο ΔΕΙ θα αποτελείται από ένα *χερσαίο τμήμα* εντός της ελληνικής επικράτειας, το οποίο θα αναπτυχθεί αποκλειστικά από την ΔΕΠΑ, και ένα *υποθαλάσσιο τμήμα* που θα αναπτυχθεί από τους δύο κυρίους του έργου μέσω ενός *ειδικού φορέα* («ΕΦ»)⁸². Ο ΕΦ θα δρα αποκλειστικά ως μεταφορέας φυσικού αερίου μέσω του υποθαλασσιού τμήματος, νομικά διακριτός από τους διαχειριστές του συστήματος διακινήσεως του δικτύου μεταφοράς κάθε κράτους, θα συνάπτει δε συμβόλαια (επί τη βάση της ελληνικής, ιταλικής ή ευρωπαϊκής νομοθεσίας, ιδίως της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ) για χωρητικότητα μεταφοράς (transportation capacity) στο Υποθαλάσσιο Τμήμα στους κυρίους του έργου που ενεργούν υπό την ιδιότητά τους ως ναυλωτές⁸³.

Τα Μέρη συμφωνούν να υποστηρίξουν επί τη βάση του άρθρου 22 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ την αίτηση *εξαιρέσεως Προσβάσεως Τρίτων Μερών* που θα υποβληθεί από τον ΕΦ ή τους κυρίους του Έργου⁸⁴, θα εξετάσουν τη δυνατότητα παροχής *επιχορηγήσε-*

80. ΦΕΚ Α' 39/27-2-2006. Από ελληνικής πλευράς την Συμφωνία υπέγραψε ο τότε ΥΠΑΝ Δ. Σιούφας. Η συμφωνία έχει συνταχθεί στην ελληνική, ιταλική και αγγλική γλώσσα, σε περίπτωση δε «αποκλίσεως ερμηνείας» υπερισχύει το αγγλικό κείμενο, άρθρο 7 Διακρατικής Συμφωνίας.

81. Προοίμιο Διακρατικής Συμφωνίας.

82. Special Purpose Vehicle (SPV), άρθρο 1 παρ. 1.1. Διακρατικής Συμφωνίας. Στις 11.6.2008 υπεγράφη το Καταστατικό της κοινής θυγατρικής εταιρείας IGI ΠΟΣΕΙΔΩΝ ΑΕ, με μετόχους την ΔΕΠΑ (50%) και την EDISON (50%) και έδρα την Αθήνα.

83. Άρθρο 1 παρ. 1.3 Διακρατικής Συμφωνίας.

84. Άρθρο 2 παρ. 2.1 Διακρατικής Συμφωνίας.

ων των κεφαλαίων του έργου (possibility of grounding founds to the project) και χρηματοδοτήσεως αυτού από την ΕΕ στο πλαίσιο των Διευρωπαϊκών Δικτύων Ενέργειας⁸⁵, η ελληνική κυβέρνηση θα καταβάλει κάθε προσπάθεια για την *αδιάλειπτη ροή του φυσικού αερίου* (με επιφύλαξη του δικαιώματός της να λαμβάνει έκτακτα μέτρα όσον αφορά την διαθεσιμότητα των πηγών ενέργειας)⁸⁶, η ιταλική κυβέρνηση θα ενεργοποιήσει τις διαδικασίες για την ένταξη του Έργου ΔΕΙ στις στρατηγικές υποδομές της Ιταλίας⁸⁷, τα μέρη θα συνεργασθούν, σύμφωνα με τις διατάξεις της Διεθνούς Συμβάσεως ESPOO, για την αξιολόγηση της περιβαλλοντικής επιπτώσεως στο χερσαίο και υποθαλάσσιο τμήμα του Έργου ΔΕΙ (σύμφωνα και με σχετικές Οδηγίες της ΕΕ)⁸⁸, θα παράσχουν τις απαιτούμενες *άδειες* (authorizations and consents) σχετικά με την κατασκευή και λειτουργία του έργου (διασφαλίζοντας ότι ο υποθαλάσσιος αγωγός θα υπόκειται σε ενιαίες προδιαγραφές ασφάλειας και κατασκευής)⁸⁹.

Τέλος, τα Μέρη συμφωνούν ότι η *Συντονιστική Επιτροπή* που ορίζεται από το προαναφερθέν Πρωτόκολλο μεταξύ του ελληνικού ΥΠΑΝ και του ιταλικού Υπουργείου Παραγωγικών Δραστηριοτήτων της 24.6.2005, θα επιβλέπει το συντονισμό των δραστηριοτήτων σε κάθε χώρα και θα παρουσιάζει στα μέρη εκθέσεις προόδου σχετικά με το Έργο ΔΕΙ σε τακτά χρονικά διαστήματα⁹⁰, οποιεσδήποτε δε *τροποποιήσεις* της Συμφωνίας θα γίνονται μέσω ξεχωριστών διμερών Πρωτοκόλλων⁹¹.

Η Συμφωνία θα *έχει διάρκεια 6 ετών*⁹², η δε *επίλυση των διαφορών* σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή της Συμφωνίας θα γίνεται με φιλικό τρόπο, άλλως με έκτακτη διαιτησία (ad hoc arbitration) σύμφωνα με το *άρθρο 27 παρ. 3 της Συνθήκης για το Χάρτη Ενέργειας*⁹³. Η Συμφωνία θα τεθεί σε ισχύ την ημέρα της τελευταίας ανακοινώσεως, με την οποία τα μέρη ενημερώνουν το ένα το άλλο διά της διπλωματικής οδού ότι ολοκληρώθηκαν οι αντίστοιχες εθνικές διαδικασίες για να τεθεί σε ισχύ η Συμφωνία⁹⁴.

γ) Διακρατική Συμφωνία Ελλάδος-Τουρκίας-Ιταλίας / ITGI (2007)

Οι κυβερνήσεις της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Τουρκίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας υπέγραψαν στις 26.7.2007 (στη Ρώμη) «Συμφωνία σχετικά με την ανάπτυξη του διαδρόμου μεταφοράς φυσικού αερίου Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία» («Gas Transportation Corridor»), η οποία αργότερα κυρώθηκε με τον Ν 3637/2008⁹⁵.

85. Άρθρο 2 παρ. 2.2 Διακρατικής Συμφωνίας.

86. Άρθρο 2 παρ. 2.3 Διακρατικής Συμφωνίας.

87. Άρθρο 2 παρ. 2.4 Διακρατικής Συμφωνίας.

88. Άρθρο 2 παρ. 2.5 Διακρατικής Συμφωνίας.

89. Άρθρο 2 παρ. 2.6 Διακρατικής Συμφωνίας.

90. Άρθρο 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

91. Άρθρο 4 Διακρατικής Συμφωνίας.

92. Άρθρο 6 παρ. 6.2 Διακρατικής Συμφωνίας.

93. Άρθρο 5 Διακρατικής Συμφωνίας.

94. Άρθρο 6 παρ. 6.1 Διακρατικής Συμφωνίας.

95. ΦΕΚ Α' 14/7-2-2008. Από ελληνικής πλευράς την Συμφωνία υπέγραψε ο τότε ΥΠΑΝ Δ. Σιούφας. Η συμφωνία έχει συνταχθεί στην αγγλική γλώσσα.

Με τη Συμφωνία αυτή, η οποία έχει γίνει γνωστή ως συμφωνία ITGI (Interconnector Turkey-Greece-Italy), τα Μέρη συμφωνούν να *προωθήσουν* την κατασκευή του Έργου «διάδρομος μεταφοράς φυσικού αερίου Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία» («Έργο ITGI»)⁹⁶. Στο πλαίσιο αυτό τα Μέρη α) αναγνωρίζουν ότι τα έργα διασυνδέσεως Τουρκίας-Ελλάδος (ITG) και Ελλάδος-Ιταλίας (IGI)⁹⁷, όπως και οι αναγκαίες αναβαθμίσεις στο τουρκικό δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου, θα επιτρέψουν τη μεταφορά φυσικού αερίου, το οποίο προέρχεται από τις χώρες της Κασπίας, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορειοανατολικής Αφρικής, στις αγορές των Μερών, β) ορίζουν ότι η BOTAS, ο ΔΕΣΦΑ και η ΠΟΣΕΙΔΩΝ ΑΕ θα λειτουργούν ως Διαχειριστές του Συστήματος Μεταφοράς (ΔΣΜ) αντιστοίχως για το Τουρκικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου, το Ελληνικό Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου και τον αγωγό ΠΟΣΕΙΔΩΝ, γ) αναφέρονται ευθέως στο *Πρωτόκολλο Προθέσεων*, το οποίο υπεγράφη μεταξύ του ιταλικού Υπουργείου Οικονομικής Ανάπτυξης και του ελληνικού ΥΠΑΝ στην Αθήνα, στις 31 Ιανουαρίου 2007, με σκοπό τη *χορήγηση εξαιρέσεως* από τις υποχρεώσεις για πρόσβαση τρίτων στον αγωγό ΠΟΣΕΙΔΩΝ, για 25 έτη και για δυναμικότητα 8 δισ. κυβικά μέτρα/έτος, δ) αναφέρουν ότι ο διάδρομος αυτός αποτελεί *έργο ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος* και ε) θεωρούν ότι η υλοποίηση του έργου ITGI θα βελτιώσει όχι μόνο τη *διαφοροποίηση* των ενεργειακών απαιτήσεων, αλλά και την *ασφάλεια εφοδιασμού* των Μερών⁹⁸.

Με τη Συμφωνία τα Μέρη αναγνωρίζουν ότι η *βιωσιμότητα* του έργου ITGI θα απαιτήσει τον αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών και την εναρμόνιση του χρονοδιαγράμματος επενδύσεων για όλα τα τμήματα αυτού⁹⁹.

Οι τρεις Κυβερνήσεις αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προβούν σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την υλοποίηση και λειτουργία του αντιστοίχου τμήματος του έργου στο έδαφός τους (χερσαίο ή υποθαλάσσιο) από την αντίστοιχη εταιρεία (BOTAS, ΔΕΣΦΑ, ΠΟΣΕΙΔΩΝ ΑΕ)¹⁰⁰. Εξ άλλου τα Μέρη αναγνωρίζουν ότι η *βιωσιμότητα* του έργου ITGI θα εξαρτηθεί απ' την ύπαρξη *μακροχρόνιων συμβάσεων μεταφοράς* αερίου μέσω των τριών τμημάτων μεταξύ των αντίστοιχων ΔΣΜ και των ναυλωτών φυσικού αερίου. Για τον λόγο αυτό τα Μέρη συμφωνούν να διευκολύνουν και στηρίζουν την έγκαιρη εκτέλεση τέτοιων συμβάσεων μεταφοράς και να διασφαλίσουν την εκπλήρωση οιονδήποτε υποχρεώσεων των ΔΣΜ που θα προκύψουν από αυτά¹⁰¹. Τα Μέρη δεσμεύονται ότι οι προαναφερθείσες συμβάσεις μεταφοράς θα προβλέπουν *τιμολόγια μεταφοράς*, τα οποία θα προσδιορισθούν με βάση αρχές αντιπροσωπεύσεως του κόστους, καθώς και με ικανοποιητικά επίπεδα αποδόσεως της πραγματοποιηθείσας επενδύσεως¹⁰².

96. Προοίμιο και άρθρο 1 Διακρατικής Συμφωνίας.

97. Εννοούν το έργο του ελληνοτουρκικού και το έργο του ελληνοϊταλικού αγωγού, βάσει των προαναφερθεισών δύο διμερών διακρατικών συμφωνιών.

98. Προοίμιο Διακρατικής Συμφωνίας.

99. Άρθρο 2 παρ. 2.1 Διακρατικής Συμφωνίας.

100. Άρθρο 2 παρ. 2.2 έως 2.5 Διακρατικής Συμφωνίας.

101. Άρθρο 2 παρ. 2.6 εδ. α', 2.7 Διακρατικής Συμφωνίας.

102. Άρθρο 2 παρ. 2.6 εδ. β', Διακρατικής Συμφωνίας.

Τα Μέρη δεσμεύονται επίσης ότι θα λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διευκολύνουν τη *διαμετακόμιση* (μέσω των τριών τμημάτων του αγωγού) φυσικού αερίου άλλων φορέων (entities) προς την Ευρώπη (συμπεριλαμβανομένων και φορέων από τα Μέρη). Ως εκ τούτου αναγνωρίζουν ότι η μέγιστη τεχνική δυναμικότητα του υπάρχοντος Ελληνοτουρκικού Αγωγού (ITG), δηλ. 11,6 δισ. κυβ.μ./έτος, θα εξυπηρετεί τη διαμετακόμιση προς τον αγωγό ΠΟΣΕΙΔΩΝ, όπως επίσης και τις απαιτήσεις της ελληνικής αγοράς φυσικού αερίου. Για τον ίδιο σκοπό η Ιταλική Κυβέρνηση δεσμεύεται να παράσχει τις απαραίτητες άδειες («εξουσιοδοτήσεις/authorizations») προς οποιοδήποτε φορέα (entity) από τα μέρη, προκειμένου αυτός να εισαγάγει φυσικό αέριο στην Ιταλία και να το πωλήσει εντός της ιταλικής αγοράς, υπό τους ίδιους όρους (conditions) και προϋποθέσεις (requirements) που ισχύουν για ευρωπαϊκούς φορείς, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία¹⁰³. Εξ άλλου, τα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παραχωρήσουν στους αντίστοιχους ΔΣΜ τις απαραίτητες *άδειες* (authorizations), προκειμένου αυτοί να υλοποιήσουν και λειτουργήσουν το δικό τους τμήμα του έργου ITGI¹⁰⁴, καθώς και να καταβάλουν κάθε προσπάθεια, ώστε να διασφαλίσουν την *απρόσκοπτη ροή* φυσικού αερίου που έχει συμφωνηθεί στις συμβάσεις μεταφοράς¹⁰⁵.

Τέλος, τα Μέρη συμφωνούν α) να συστήσουν *Συντονιστική Επιτροπή*, η οποία θα παρακολουθεί την εξέλιξη του έργου και θα διευκολύνει το συντονισμό των ενεργειών στο εσωτερικό κάθε χώρας, υποβάλλοντας και τις σχετικές εκθέσεις προόδου σε τακτική βάση¹⁰⁶, β) ότι οποιοσδήποτε *τροποποιήσεις* της Συμφωνίας θα γίνονται μέσω μεμονωμένων τριμερών Πρωτοκόλλων¹⁰⁷ και γ) ότι η Συμφωνία θα έχει *διάρκεια* 25 ετών (ανανεούμενη αυτόματα για περιόδους 5 ετών)¹⁰⁸, κάθε δε *διαφορά* σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή της συμφωνίας θα επιλύεται με φιλικό τρόπο, άλλως με αναζήτηση πολιτικής επιλύσεως (look for a political resolution)¹⁰⁹.

Από το σύμπλεγμα των τριών συμβάσεων προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα. Πρώτον, οι τρεις χώρες έχουν δημιουργήσει ένα αξιόλογο νομικό οπλοστάσιο για την διαμετακόμιση φυσικού αερίου στην Ευρώπη, καθώς και για τον εφοδιασμό των εθνικών τους αγορών. Με τις συμφωνίες αυτές δεσμεύονται τα κράτη, για να συμπράξουν όχι μόνο στην κατασκευή των αγωγών (μέσω εθνικών εταιρειών), αλλά και στον εφοδιασμό των εθνικών αγορών, καθώς και στην αδιάλειπτο ροή φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Εντάσσουν δε το έργο αυτό στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο (Νότιος Δακτύλιος), και επιφυλάσσουν για τις εταιρείες τους σημαντικό ρόλο στην απελευθερωμένη ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου.

103. Άρθρο 2 παρ. 2.8 της Διακρατικής Συμφωνίας. Σχετικά με ειδικές ρυθμίσεις για την εσωτερική τουρκική αγορά (συμβάσεις μεταξύ BOTAS και ναυλωτών) βλ. λεπτομέρειες άρθρο 2 παρ. 2.9 Διακρατικής Συμφωνίας.

104. Άρθρο 2 παρ. 2.10 Διακρατικής Συμφωνίας.

105. Άρθρο 2 παρ. 2.11 Διακρατικής Συμφωνίας.

106. Άρθρο 3 Διακρατικής Συμφωνίας.

107. Άρθρο 4 Διακρατικής Συμφωνίας.

108. Άρθρο 6 παρ. 6.2 Διακρατικής Συμφωνίας.

109. Άρθρο 5 Διακρατικής Συμφωνίας.

Δεύτερον, ορίζουν, εν μέρει τουλάχιστον, και εμπορικούς όρους συνεργασίας των εθνικών εταιρειών, καθώς και πόρους εκμεταλλεύσεως των επί μέρους τμημάτων του αγωγού ITGI στο έδαφός τους, συμμορφούμενες προς την ισχύουσα ευρωπαϊκή νομοθεσία, λ.χ. εξαίρεση από την πρόσβαση τρίτων, χρηματοδότηση από την ΕΕ κλπ.

Τρίτον, η λειτουργία στην πράξη του αγωγού αυτού και ο εφοδιασμός των εθνικών αγορών των συμβαλλομένων κρατών και της λοιπής Ευρώπης εξαρτάται από την υπογραφή συμφωνίας με τον προμηθευτή του φυσικού αερίου, ήτοι τη Δημοκρατία του Αζερμπαϊτζάν. Η Ελλάδα διαθέτει ήδη μια συμφωνία συνεργασίας με τη χώρα αυτή, στο πλαίσιο της οποίας όμως το Αζερμπαϊτζάν δεν έχει αναλάβει την ευθύνη να πωλήσει φυσικό αέριο (πετρέλαιο) στην Ελλάδα.

III. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Κάνοντας χρήση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της, τα οποία απορρέουν από το Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και αφορούν την ασφάλεια του εφοδιασμού με ενεργειακές πρώτες ύλες, η Ελληνική Δημοκρατία υπέγραψε τις προαναφερθείσες Συμφωνίες στον τομέα του φυσικού αερίου, με τις οποίες θέτει το νομικό πλαίσιο για την υλοποίηση του εφοδιασμού αυτού. Το νομικό αυτό πλαίσιο (οπλοστάσιο) είναι σύμφωνο με το Δίκαιο της ΕΕ, έτσι ώστε να παρέχει στα συμβαλλόμενα Κράτη, στους κρατικούς φορείς υλοποίησεως της Συμφωνίας και στους λοιπούς επενδυτές την απολύτως απαραίτητη για μια μεγάλη επένδυση σχετική ασφάλεια δικαίου.